

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію
Георгія Володимировича СІРБУ
«Тандемна творчість у художній культурі
другої половини ХХ – початку ХХІ століть»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 034 Культурологія
(галузь знань 03 Гуманітарні науки)

Останнім часом феномени «тандемна творчість» та «творчий тандем» все частіше привертають увагу дослідників. І це абсолютно справедливо, оскільки звернення митців різних галузей мистецтва до творення сумісних проєктів, поява різноманітних творчих колаборацій призводять до переосмислення ролі та функцій твору мистецтва, його авторства, зокрема, з точки зору багатшаровості комунікативного діалогу, творчості як процесу, можливостей розширення аудиторії. Пройшовши певний шлях еволюції, художні форми ХХ – ХХІ століть все більш ускладнюються і потребують їх вивчення крізь призму новітніх методологічних підходів. У цьому контексті наукова праця Георгія Сірбу є актуальною та новаторською. Здобувач досліджує «тандемну творчість» та «творчий тандем» у художній культурі другої половини ХХ – початку ХХІ століть крізь призму метадисциплінарної концепції реляційної оптики Ніколя Бурріо. Використовуючи реляційний методологічний інструментарій, запропонований французьким мистецтвознавцем та художнім критиком, автор дисертаційного дослідження акцентує увагу на «взаємодії між зацікавленим глядачем та твором мистецтва», а також взаєминами «між самими арт-об'єктами» (с. 76). У цьому контексті у текст дисертації вводиться важливе поняття — «ситуація мистецтва», яке передбачає міжособистісну комунікацію у рамках певної художньої взаємодії у новітніх соціокультурних реаліях та говорить про нові діалогічні форми у сучасному концептуальному мистецтві. Тобто йдеться про когнітивне та естетичне сприйняття цього процесу.

Підґрунтям роботи стали концепції та теорії видатних західних мислителів — Р. Барта, Ж. Бодріяра, Й. Гейзінґи, Ф. Ніцше, О. Шпенґлера, Ф. Фукуями, а також сучасних українських дослідників О. Бенюк,

Л. Кияновської, О. Оніщенко тощо, які розглядають категорії «мистецтво», «твір мистецтва», «митець» з точки зору неklasичного підходу.

Спираючись на наукові дослідження О. Оніщенко, здобувач привертає увагу до важливого чинника — контекстного аналізу, який уможливорює розширити уявлення про художній твір, художній процес та вийти за межі суто тексту, адже, як слушно зазначає Г. Сирбу, «художній об'єкт продовжує своє “семіотичне буття” поза своєю “обкладинкою”» (с.42). Крім того, здобувач уводить в якості методологічного інструментарію концепцію Гі Дебора, яку ми знаємо за працею «Суспільство спектаклю». Мова йде про мистецтво як певний інструмент критики для змін у суспільстві, а не тільки як об'єкт споживання.

Вельми цікавою є думка про «діалогічність» та «ситуативність» сучасних художніх практик. Ці ідеї есплікуються автором дисертації у Другому розділі в аналізі тандемної творчості «Композитор–Хореограф-постановник», «Кінорежисер–Кінокомпозитор», «Кінорежисер–Кіносценарист», «Хореограф-постановник та танцівниця–Кінорежисер», «Хореограф-постановник та танцівниця–Концептуальний дизайнер». Також дисертант слушно відмічає так званий «поворот на Схід», звернення до художніх практик Сходу у творчості митців другої половини ХХ – початку ХХІ століть, які пов'язані з новими світоглядними установками та творчими пошуками нових засобів виразності у мистецтві.

Варто зазначити, що дисертант розрізняє поняття «творчий тандем» та «тандемна творчість», відзначає їх багатшаровість та багатовимірність. Серед основних особливостей та характеристик тандемної творчості Г. Сирбу виокремлює синергію та взаємозбагачення, експерименти та інновації, діалог та обмін ідеями, соціальну взаємодію, розширення меж мистецтва, що сприяє оновленню мистецтва, діалогу культур, інтеграції мистецтв, розвитку соціальної взаємодії.

Домінантою дисертаційного дослідження є Другий розділ, присвячений тандемній творчості в мистецьких практиках другої половини ХХ – початку ХХІ століть. Перший творчий тандем, до якого звертається Г. Сирбу – хореографа-постановника Мерса Каннінгема та композитора-авангардиста Джона Кейджа, зокрема їх «численні музично-хореографічні проєкти та експериментальні мистецькі акції» (с.79). Цей творчий тандем здобувач асоціює з такими концептами як «випадковість» та «непередбачуваність», характеризуючи творчу концепцію Кейджа–Каннінгема як «музично-

хореографічну алеаторику» (с.80). Саме творчість композитора-експериментатора Дж. Кейджа та хореографа-постановника М. Каннінгема – яскравий приклад «повороту на Схід», що розглянуто здобувачем у світлі художнього впливу «філософії випадкового» східноазійської медитативної традиції. Однією з важливих складових творчого становлення кожного з митців здобувач вважає вплив їх вчителів: на Кейджа – музичних експериментаторів А. Шонберга і Г. Коуелла, на Каннінгема – М. Грем, яка була однією із представниць «художньої парадигми танцю-модерн». Безумовною вершиною тандемної творчості стала співтворчість Кейджа-Каннінгема з художниками-авангардистами Е. Ворголом, Р. Раушенбергом та Дж. Джонсом. Такий експериментальний синтез різних видів мистецтв, синтетична природа співтворчості, на слушну думку здобувача, «претендувала на окремий автостиль» (с.102), що своєї черги презентувало пошуки митців, пов'язані з «парадоксами свободи свідомості, трансформації природи буття, інтелектуальної емансипації підсвідомого, активного включення інтуїції у творчий процес» (с.106).

Інша унікальна тандемна творчість «Кінорежисер – Кінокомпозитор» представлена у праці Г. Сирбу іменами Ф. Фелліні – Н. Рота та І. Бергмана – Е. Нордгрена. В аналізі творчих тандемів здобувач звертається до контекстуального матеріалу, який надав можливість дослідити та переосмислити феномен особистого «Я», явища свідомого та несвідомого у мистецькому творчому процесі. Загалом вихід у площину психології творчості та художнього мислення значно посилює стратегії дослідження. Співтворчість кінорежисера Федеріко Фелліні та кінокомпозитора Ніно Рота, що представлена низкою кінострічок, на думку дисертанта, найуспішніше проявлена у кіношедеврі «*Otto e mezzo*». Г. Сирбу справедливо відзначає значення музичної складової, яка «підкреслювала та посилювала образно-емоційну палітру фільмів Федеріко Фелліні, створюючи особливий сенсуальний настрій, неповторну психологічну та емоційну атмосферу» (с.145).

Творча колаборація співтворчості кінорежисера І. Бергмана та кінокомпозитора Е. Нордгрена вирізняється «аскетичним баченням світу», екзистенціальними проблемами буття, тонким психологізмом, «глибоким релігійним сумнівом» (с.138), «концептуалізацією декорацій у мінімалістичному форматі». Дисертант наголошує на особливому колориті, що досягається завдяки використанню композитором

Е. Нордгренем народної шведської музики у поєднанні з електронними звуковими ефектами.

У розгляді тандемної творчості «Кінорежисер – Кіносценарист» (Федеріко Фелліні – Тоніно Гуерра) здобувач окреслює характерні риси художнього стилю кіносценариста Тоніно Гуерра та презентує естетичні та філософські ідеї у його найбільш відомих роботах, зокрема, у сумісній кінострічці з Ф. Фелліні «Amarcord». В аналізі цього фільму вельми цікавим є використання художньої «“Memory”–концептосфери» як вічного ніцшеанівського повернення, звернення до концептів «дитинство», «пам'ять», «час», «спогад», «ностальгія», що, з одного боку, «спонукало митця звертатися протягом усієї творчої діяльності до поетики пам'яті та ностальгії» (с.156), а з іншого – завдяки використанню цих художніх образів створити єдиний «кінематографічний метатекст», який є притаманним для всієї кінематографічної творчості Ф. Фелліні. Дисертант характеризує тандемну творчість Ф. Фелліні – Т. Гуерра як творчий діалог.

Представлені у дисертаційному дослідженні Георгієм Сирбу самобутні хореографічні постановки Піни Бауш – це тандемна творчість «Хореограф-постановник – Кінорежисер» на прикладі співтворчості хореографіні з Федеріко Фелліні та Педро Альмодоваром, а також «Хореограф-постановник – Концептуальний дизайнер» Піни Бауш і Йоджі Ямамото. Творчість Бауш свідчить про унікальний хореографічний стиль, який поєднує танець, театр та візуальне мистецтво. Дисертант підкреслює головну компоненту її сценічної творчості, пов'язану з питаннями травмованості, зокрема, подоланням «травми, гостросоціальні та актуальні гендерні питання <...> питання тотальної самотності та ізоляції» (с.160). П. Бауш продовжує тенденцію протиставлення «готового твору» ситуативному показу, зосереджуючись на процесуальності творчості, концентрує глядача на рефлексії, діалозі з собою.

Творчий тандем з кінорежисером Ф. Фелліні продовжує екзистенційні пошуки хореографіні, піднімає етичні питання. Зовсім у іншому, постмодерністичному ракурсі, розглянуто у дисертаційній праці творчу комунікацію П. Бауш з П. Альмодоваром. Здобувач слушно зазначає еклектичність в творчому доробку Альмодовара, що «відображає складність та багатогранність людської природи» (с.168), піднімаються питання гендеру, сім'ї та стосунків, пам'яті та травми, меланхолії та гумору, іспанської ідентичності, які у поєднанні з хореографією надають Бауш можливість вийти на рівень вираження емоцій через рух. Колаборація П. Бауш з

японським дизайнером Й. Ямамото – це, на думку дисертанта, «функціональність, естетика та культурна символіка», приклад взаємодії моди і танцю, вираження гармонії з природою у дусі традиційного японського мінімалізму.

Високо оцінюючи науково-дослідницький потенціал автора дисертаційної роботи Георгія Сирбу, реалізований в дослідженні «Тандемна творчість у художній культурі другої половини XX – початку XXI століть», водночас, як кожне новаторське дослідження, викликає не скільки дискусійні, а швидше, уточнюючі запитання:

1. У дисертаційному дослідженні представлено моделі творчої співпраці з активною участю музичного мистецтва: «Композитор – Хореограф-постановник» (Джон Кейдж – Мерс Каннінгем), «Кінорежисер – Кінокомпозитор» (Федеріко Фелліні – Ніно Рота, Інгмар Бергман – Ерік Нордгрен). Яку функцію виконує музична складова у спільній художній творчості в цих трьох тандем-моделях?
2. Дисертантом представлено художні тандеми, у творчості яких синтезувалися різні види мистецтв: «музика – хореографія», «хореографія – кінематограф», сценарне та музичне мистецтво у форматі кінопроекту тощо. Питання наступне: чи можна використовувати теоретичну модель універсального реляційного підходу по відношенню до тандемної творчості в рамках одного виду мистецтва?

Анотація стисло і сконцентровано передає основні положення роботи. Наукові результати дослідження Георгія Сирбу висвітлені у 3 наукових публікаціях в спеціалізованих наукових фахових виданнях категорії «Б», затверджених МОН України. У роботі не виявлені порушення академічної доброчесності.

Узагальнюючи все вищезазначене, робимо висновок: дисертаційна робота Георгія Володимировича Сирбу «Тандемна творчість у художній культурі другої половини XX – початку XXI століть» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44. За її виконання Георгій Володимирович Сирбу заслуговує на присвоєння наукового ступеня

доктора філософії (кандидата культурології) зі спеціальності 034
«Культурологія», галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Доктор мистецтвознавства,
доцент, професор кафедри
теорії та історії культури
НМАУ імені П.І.Чайковського
М.Ю. Северинова